

УДК 594.32: 576.316.

**ОСОБЛИВОСТІ КОНХІОЛОГІЇ І КАРІОЛОГІЇ *MICROCOLPIA*  
*CANALICULATA* (MOLLUSCA: PECTINIBRANCHIA: MELANOPSIDAE)**

**І. О. Першко**

Житомирський державний університет імені Івана Франка,  
вул. Велика Бердичівська 40, Житомир, 1008

Відомості про представників родини *Melanopsidae* знаходимо у багатьох малакологічних зведеннях [1, 2, 3]. Зі збагаченням знань про морфо-екологічні особливості меланопсід змін та доповнень зазнавала і систематика групи. Було здійснено ревізію систематичної структури меланопсід. У результаті неї встановлено, що родина *Melanopsidae* об'єднує два роди – *Fagotia* і *Microcolpia*, які, в свою чергу, включають по три валідних види. Перегляд класифікації родини вимагав проведення досліджень екології та морфології нововиділених видів. Екології родини присвячені багато робіт [4]. Щодо морфології, то для *Melanopsidae* фауни України цей напрямок є мало дослідженим. Ці обставини спонукали нас до проведення комплексного конхіологічного та каріологічного дослідження видів родини *Melanopsidae*. У перспективі отримані нами дані можуть слугувати для вирішення проблем систематика та еволюції групи.

Досліджено характеристики черепашок (рис. 1А) та особливості каріотипу (рис. 1Б, В) *Microcolpia (Potamoctebiana) canaliculata*.

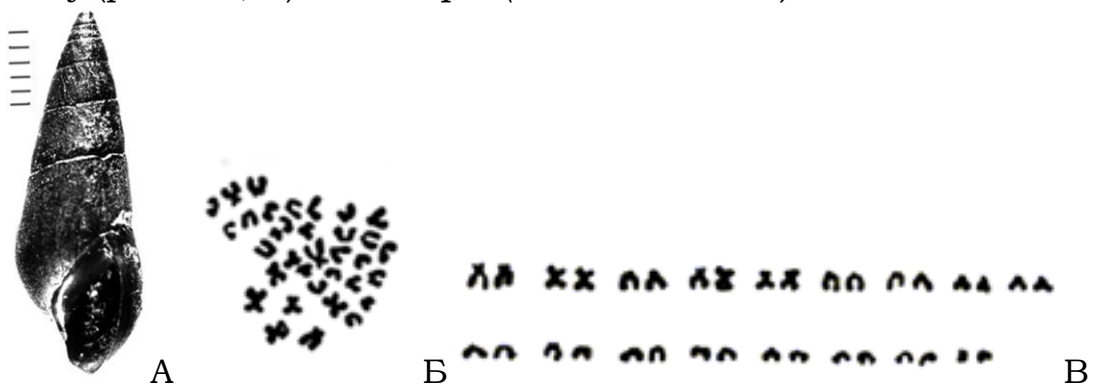


Рис. 1. Черепашка (А) та хромосоми *Microcolpia (Potamoctebiana) canaliculata*: Б – метафазна пластинка; В – каріотип.

Для аналізу конхіологічних особливостей виду використано основні лінійні проміри черепашок (табл. 1) та обраховані на їх основі індекси (табл. 2).

Значення коефіцієнту варіації лінійних морфометричних ознак досліджуваного виду знаходиться у межах норми. Найбільш варіативною ознакою виявилась висота завитка, найбільш стабільною – ширина черепашки.

Таблиця 1

**Лінійні морфометричні характеристики черепашок (мм)  
*M. canaliculata***

<b>Характеристика</b>	<b>lim</b>	<b><math>\bar{x} \pm m_x</math></b>	<b>V</b>
ВЧ	10,00-18,70	13,45 $\pm$ 3,15	21,10
ВЗ	6,12-12,00	8,24 $\pm$ 1,96	22,40
ВОО	6,70-12,00	9,14 $\pm$ 1,88	20,11
ВУ	4,00-8,00	6,06 $\pm$ 1,31	21,10
ШЧ	4,82-8,20	6,50 $\pm$ 1,03	15,54
ШУ	2,10-4,12	3,16 $\pm$ 0,53	16,55

Дещо менші, порівняно з лінійними конхіологічними ознаками, значення коефіцієнтів варіації слід відмітити для індексів черепашок (табл. 2).

Таблиця 2

**Основні індекси черепашок *M. canaliculata***

<b>Характеристика</b>	<b>lim</b>	<b><math>\bar{x} \pm m_x</math></b>	<b>V</b>
ВЧ/ШЧ	1,69 – 2,83	2,03 $\pm$ 0,27	13,12
ВЗ/ВЧ	0,51 – 0,88	0,65 $\pm$ 0,06	12,88
ВОО/ВЧ	0,56 – 0,80	0,69 $\pm$ 0,06	9,30
ВУ/ШУ	1,33 – 0,66	1,92 $\pm$ 0,32	16,35
ВУ/ВЧ	0,38 – 0,53	0,46 $\pm$ 0,04	9,37

Хромосомний набір *M. canaliculata* досліджено на препаратах гонад, отриманих від 26 особин. Модальне число ( $2n=34$ ) виявлено у 66,6 % досліджених клітин, гіпоплоїдне ( $2n=32-30$ ) у 34,4 %. Диплоїдний набір *M. canaliculata* становить 17 пар хромосом (рис. 2). Розміри хромосом варіюють від 1,62 мкм (17-а пара) до 3,63 мкм (1-а пара) (табл. 3). Загальна довжина диплоїдного набору становить 84,62 мкм. Домінуючим є акроцентричний морфологічний тип хромосом, який характерний для 10-, 12-, 13-, 14-, 15-, 16-, 17-ї пар хромосом. Метacentричними є 2-, 3-, 4- та 7-а хромосомні пари. Центромери 1-, 5- і 6-ї хромосоми займають субметacentричне положення. Субтелоцентриками є 8-, 9-, 11-а хромосомні пари. Хромосомна формула  $2n=4m+3sm+3st+7a=34$ . Основне число  $NF=27$ . Статеві хромосоми не ідентифіковано.

Черепашка *M. canaliculata* баштоподібної форми (рис. 1), середніх розмірів (10–18 мм), товстостінна, дуже міцна, зі слабо випуклими обертами, поверхня яких чорна, іноді темнокоричнева. Устя каплеподібне з гострим відтягнутим парієто-палатальним кутом. Сифональна вирізка широка, але неглибока. Кришечка рогова, спіральна. Домінуючим є акроцентричний морфологічний тип

хромосом, який становить 41,2 %. Хромосомна формула –  $2n=4m+3sm+3st+7a=34$ , основне число –  $NF=27$ .

Від інших видів групи *M. canaliculata* відрізняється найстрункішою черепашкою, найбільшим значенням індексу ВУ/ШУ та найменшим співвідношення висоти та ширини черепашки.

Ареал виду в Україні охоплює середні та нижні течії Дніпра, Південний Буг, Інгулець, Дністер, праві притоки Прип'яті (Горинь, Стир, Случ).

Зазвичай *M. canaliculata* поселяється у великих і малих річках, їх притоках із значною швидкістю течії (0,8–2 м/с). Вид є оксифільним і приурочений виключно до β-мезосапробних і олігосапробних зон водойм. Він трапляється переважно у слабкокислому, слабколужному та нейтральному середовищах (рН 4,9–8,1). Віддає перевагу водній рослинності. Селиться на піщано-галькових та піщано-мулистих донних відкладах, часто зустрічається на виходах крейдяних і мергелистих порід, на камінні. Трапляється зазвичай на незначних глибинах (0,05–0,8 м).

Здійснено комплексне конхіолого-каріологічне дослідження *M. canaliculata*. Виявлено диференціюючі конхіологічні ознаки: найстрункіша серед *Microcolpia* черепашка, найбільше значенням індексу ВУ/ШУ та найменше – ВЧ/ШЧ. Встановлено хромосомну формулу  $2n=4m+3sm+3st+7a=34$ , основне число –  $NF=27$ , довжину диплоїдного набору – 84,62 мкм досліджуваного виду.

### Література

1. Анистратенко В. В. Определение гребнежаберных моллюсков (Gastropoda, Pectinibranchia) фауны Украины. Пресноводные и наземные / В. В. Анистратенко // Вестн. зоологии. – 1998. – Ч. 2, № 8. – С. 50.
2. Анистратенко В. В. Класс Панцерные или Хитоны, класс Брюхоногие – Cyclobranchia, Scutibranchia и Pectinibranchia / В. В. Анистратенко, О. Ю. Анистратенко. – К.: Велес, 2001. – 240 с.
3. Градовский В. М. Распространение и некоторые особенности экологии моллюсков семейств Melanopsidae и Lithoglyphidae (Gastropoda, Pectinibranchia) в водотоках Правобережной Украины / В. М. Градовский // Вестн. зоологии – 1998. – Т. 32, №4. – С. 67–75.
4. Градовский В. М. Особенности распространения некоторых пресноводных гребнежаберных моллюсков (Pectinibranchia) фауны Украины / В. М. Градовский // Вестн. зоологии – 2001. – Т. 35, № 6. – С. 85–89.